

ישיבת הר עציון בית מדרש האלקטרוני (ב.מ.א.)

הפטרת השבוע

סידרת שיעורים ע"י הרב יהודה שביב

התרים לעומת המרגלים / הפטרת שלח (יהושע ב')

א. שליחות חרף הכישלון

עיקר עניינה של הפרשה מוקדש לכשלון הגדול של משלחת הנכבדים שיצאה לתור את הארץ והתוצאות המרות של כישלון זה. במקביל מתוארת בהפטרה שליחות הנראית דומה, אלא שהתבוננות תגלה את הנקודות המבדילות והמשמעותיות.

ברם, עד שאנו נדרשים להבדלים, הרי שהדמיון שבין שני האירועים כבר מעורר תמיהה: מה ראה יהושע, שהיה באותה משלחת במדבר וחוה באופן אישי את הכישלון ואת השלכותיו המרות, לחזור על אותו משגה ושוב לשלוח מרגלים, וכי לא חש שיחזור הכישלון על עצמו? (1)

מסתבר שחש בכך, ולכן נקט בכמה אמצעים כדי להבטיח הפעם את הצלחת המבצע, אך לא ויתר על עצם הריגול שהוא אמצעי הכרחי לקראת מלחמה וכיבוש. ובאמת, כבר אצל משה מצינו שחזר לשלוח מרגלים עובר לכיבוש: "וישלח משה לרגל את יעזר" (במדבר, כ"א, לב). מלמד, שעל אף מסקנות הכרחיות מכשלונות, הרי אין לבטל אמצעים נדרשים מכל וכל. וודאי שאין לסמוך על נס, וגם לא על נצחון מובטח, אלא יש לנקוט בכל האמצעים הדרושים המקובלים.

ב. אין לך יפה מן הצניעות

ההפטרה פותחת: "וישלח יהושע בן נון מן השטים שנים אנשים מרגלים חרש לאמר לכו ראו את הארץ ואת יריחו" (בי, א). הרי כאן ההבדל המכריע בין המסופר בפרשה למתואר כאן. המשלחת שיצאה מן המדבר משלחת גדולה היתה מנכבדי העם - "ראשי בני ישראל המה", והם מצויינים בשם, איש איש שמו ושבוטו. ואילו כאן - "שנים אנשים", ואין המקרא מפרט את שמותיהם (2). המשלחת במדבר נשלחה על דעת ובמעמד כל העם (ראה דברים, א' כב: "ותקרבון אלי כל כס ותאמרו נשלחה אנשים"), ואכן ראתה לנכון להשיב לשולחיה דבר - את דו"ח הביקור השמיעה באזני כל העם ("וישיבו אותם דבר ואת כל העדה - במדבר, י"ג, כו) ואילו מרגלי יהושע אינם באים - "ויבאו אל יהושע בן נון

ויספרו לו את כל המצאות אותם ויאמרו אל יהושע כי... " (ב', כג כד). כל עצמה של השליחות
בסימן חרש היא עומדת. "חרש" - פירוש: שלחם בשתיקה כמו... שלא יכשלו כבראשונה"
(ביאור הגר"א) (3).

והרי זה מעין החיזיון שמצינו לגבי הכישלון הקודם של העם, כישלון העגל,
שבעיקבותיו נשברו הלוחות. התיקון ללוחות שנשברו הוא בלוחות חדשים ובמתן תורה
בצינעה ובחרש, לא בפירסום ולא בפרהסיה.

ג. האם עשו מרגלי יהושע את שליחותם

לכאורה, לא הצליח מרגלי יהושע אף להתחיל במשימתם ולבדוק את הארץ ואת
יריחו, שהרי מיד בלילה הראשון להיכנסם כבר נודע הדבר למלך יריחו, גם על בואם וגם על
מקום הימצאם, והוא שלח אחריהם לתופשם. וכבר בו בלילה נאלצו הם להימלט ולהסתתר.

אבל מתוך דבריה של רחב, כבר למדו הם לדעת את המצב לאשורו. וכבר נתבררה
להם נקודת התורפה היותר גדולה בקרב אנשי יריחו, ולא נזקקו לגלות את נקודות התורפה
בעיר ובחומה, שהלוא כה דבריה של רחב:

"וכי נפלה אימתכם עלינו וכי נמגו כל ישבי הארץ מפניכם" (ב', ט).

והם יכולים לבוא ולבשר ליהושע:

"נתן ה' בידנו את כל הארץ וגם נמגו כל ישבי הארץ מפנינו" (כד).

אכן יכלו הם להתרשם גם באופן הפוך. העובדה שעוד טרם חלף יום מאז בואם, כבר
נודע הדבר וכבר שלחו אחריהם ללכדם, הרי היא מלמדת על מודיעין מעולה וארגון למופת,
ועל כוונות גבוהה של אנשי יריחו. וודאי שאילו היו הם כמרגלי המדבר יכלו להסיק מסקנות
חמורות ושליליות. אלא שהערכה זו שלהם, להסיק מתוך דברי רחב ולבנות על פיהם את
תמונת המצב, מלמדת מה בינם לבין המשלחת שיצאה במדבר. אלו כאלו יכלו להתרשם
לטובה ולרעה, פרטים שונים יכלו להוליד לשתיהן מסקנות קוטביות. וכאן הנטייה האישית
ומידת האמונה והביטחון הן שיכולות להטות את הלב לפנות לכיוון השולל, המשחיר ומקדיר
את המציאות, או לכיוון הנוטע אופטימיות ותקווה.

ד. בין תמונה לתמונה

תורת אמת נותנת תמונת אמת, אינה משנה ואינה 'צובעת' דברים. את דברי בני
האדם, גם הקשים שבהם, נותנת היא כפי שהם ללא כחל וסרק. אלא שיש ובצד דבריהם
נותנת היא את תיאורה שלה, הוא התיאור האמיתי האובייקטיבי. כך למשל מצינו בפרשה

הקודמת, פרשת בהעלותך, את הדברים של העם המתאונן: "מי יאכלנו בשר זכרנו את הדגה... את הקשאים... ועתה נפשנו יבשה אין כל בלתי אל המן עינינו" (במדבר, י"א, ד-ו). השומע את דבריהם עלול להתרשם כי המן אינו אלא אוכל משמים ויבש ללא לחלוחית מהנה. כלפי זה מציגה התורה את התמונה לאשורה: "והמן כזרע גד הוא ועינו כעין הבדלת... והיה טעמו כטעם לשד השמן" (שם, ז', ח).

והנה כאן מציירים המרגלים את תמונת המצב בארץ. ולפיה: העם עז; הערים בצורות; יושביהן - ילידי ענק אנשי מידות ונפילים; כל כולה - ארץ אוכלת יושביה. והמסקנה: "לא נוכל לעלות אל העם". וכנגד דברי העשרה באים דבריו של כלב (ואף יהושע מחזיק אחריו): "יכול נוכל לה". אבל התורה אינה מציגה כל תמונה שונה חלופית.

באה ההפטרה ומציגה את התמונה האמיתית, זו המצויירת על ידי רחב, ארבעים שנה מאוחר יותר:

"נפלה אימתכם עלינו וכי נמגו כל ישיבי הארץ מפניכם, כי שמענו את אשר הוביש ה' את מי ים סוף מפניכם בצאתכם ממצרים... ונשמע וימס ללבנו ולא קמה עוד רוח באיש מפניכם" (ט-יא).

הנה מתחוור, כי אילו הטיבו המרגלים דאז לראות, לשמוע ולהתרשם, כי אז התמונה שהיו מציירים בפני משה ובפני העם שונה היתה, וכולם היו מחזיקים אחר דבריהם של כלב ויהושע.

ה. בין תיור לריגול

אי אפשר שלא לשים לב לעובדה, שבעוד שבהפטרה מדובר על מרגלים וריגול, הרי שם ופועל אלו אינם משמשים כלל בפרשתנו, בה מדובר על תור ותרים (4). והלוא לשם "מרגל" אנו מורגלים כבר מאז הטיח יוסף באחיו: "מרגלים אתם, לראות את ערות הארץ באתם" (בראשית, מ"ב, ט). ו א פ ש ר ש"רגל" עניינו - חפש במטמוניות, חפש נקודת תורפה, בקש ערוות הארץ. ואילו "תור" כמוהו כשור, הבט, התבונן - שעניינם מבט מלמעלה. (5)

כל אימת שיוצאים בשליחות צבאית לחפש נקודות תורפה, כשברור שיש לכבוש, והשאלה היא רק כיצד ייעשה הדבר בדרך הנוחה והקלה, הרי זה ריגול. כך מצינו בהטחת יוסף, כך מצינו בשילוח משה את מרגלי יעזר, כך במרגלי יהושע, כך במרגלים ששלחו אנשי דן (שופטים, י"ח, ב), ועוד ועוד.

אבל המשלחת שיצאה בשעתו במדבר יצאה כנראה מראש כמפקקת, כהולכת לראות אם בכלל מתאימה הארץ, משלחת תיור היא זו (6). עליה ועל כיוצא בה הזהירה

התורה בסוף הפרשה: "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זנים אחריהם" (7) (ט"ו, לט) (8).

ודבר זה עולה גם מהשוואת ההנחיות שניתנו למרגלים. ההנחיה למרגלי משה היתה לגבי העם "החזק היא הרפה" ולגבי הארץ "הטובה היא אם רעה" (י"ג, יח-יט). והרי זה נותן פתח לתשובה שאכן רעה היא. לא כן במרגלי יהושע.

הערות:

(1) מתוך תגובתו הזועמת של משה להצעת בני גד ובני ראובן בסמוך לכניסה לארץ (במדבר, ל"ב, ו-טו), ניתן ללמוד שהטראומה של אותה שליחות ואותו כישלון ואותו לילה ואותה גזירה, לא נמחתה גם כעבור 38 שנה.

(2) אכן מסורת חז"ל מוסרת שהיו אלה פינחס וכלב (במדבר רבה, ט"ז, א).

(3) כל זה שלא כהסברו של הרלב"ג, המבין שהמילה "חרש" מבטאת את מהות השליחות, שנשלחו האנשים לחקור את מחשבת אנשי המקום והלכי הרוח שלהם, כדי לעודד את בני ישראל בבשורת הרפיון שאחז ביושבי הארץ. ולבד מן הקושי שבהסברו - בפשט הכתוב ובהקשרו - עוד יקשה. מהיכן ידע יהושע מראש מה ישיבו? ובכלל מה עידוד יש לבני ישראל, הרי תשובתם היתה ישירות ליהושע ולא לכלל העם?

(4) 12 פעמים יש שימוש ב'תור' בפרשה, כמספר האנשים שנשלחו ומעניין שההפטרה מזכירה 12 פעמים את הכינוי האנונימי 'האנשים' ביחס לשני המרגלים.

(5) במסכת ב"ק (קט"ז, ב) מובא: "אם שכרו ייר". ומפרש רש"י: "תיירת מראה להם הדרך".

(6) באמת, מצינו לשון "רגל" גם בשליחות זאת. כך אומר כלב באוזני יהושע: "בן ארבעים שנה אנכי בשלח משה עבד ה' אתי מקדש ברנע לרגל את הארץ" (יהושע, י"ד, ז). אכן כלב הלך לרגל, כי ברור היה לו שהארץ צריכה להיכבש, אלא שיש לחפש את נקודות התורפה בדרך מרגלים לקראת כיבוש. גם בתיאור האירוע ע"י משה בנאומו בשנת הארבעים הוא מספר: "ויפנו ויעלו ההרה ויבואו עד נחל אשכל וירגלו אותה" (דברים א', כד). מסתבר שמגמת משה בנאומו אינה להדגיש את כישלון המרגלים, אלא את חטא העם. אשר על כן הוא ממשיך שם: ויקחו בידם מפרי הארץ... וישבו אתנו דבר ויאמרו טובה הארץ מאד מאד". אין הוא מתייחס לדברי הדיבה של עשרת המרגלים, אלא לדברים שהשמיעו יהושע וכלב (רש"י) ושניהם אכן הלכו לרגל את הארץ.

הנצי"ב בהעמק דבר והמלבי"ם מעמידים על ההפרש בין 'תורי' ל'רגל', אולם בכיוון שונה לגמרי.

(7) זה אמור בפרשת ציצית. כמין מקבילה לעניין חוטי הציצית ניתן לראות בהפטרה ב"תקות חוט השני", אותו אמורה רחב לקשור בחלון (שם, יח).

(8) ונקודה נוספת: בסוף הפרשה של מצות ציצית. שם תפקיד החוטים להזכיר את המצוות כדי שבני"א לא יתורו אחרי הלב והעיניים "אשר אתם זנים אחריהם" (ט"ו, לט). ובהפטרה על אשה זו נה התולה חוט על חלונה להזכיר לבני"א את שנשבעו לה.

כדי להרשם יש לשלוח בקשה לכתובת

MAJORDOMO@ETZION.ORG.IL

עם התוכן:

. GET YHE-TEST H-SUBSCRIBE

קיימת גם מערכת שיעורים באנגלית. כדי לקבל רשימת השיעורים, יש לשלוח בקשה לכתובת:

LISTPROC@JER1.CO.IL

עם התוכן:

. INFO YHE-ABOUT

בשאלות אפשר לפנות למשרד הישיבה 02-9931-456 ולבקש את משרד האינטרנט, או לכתוב לכתובת YHE@JER1.CO.IL

כל הזכויות שמורות 1997 ישיבת הר עציון